

ix. 5119 - 85/1937-38. - 1937. xi. 24. - i. t. államhiv. - i - egyh.

x. 5178 - 144/ " " - 1938. i. 12. - ii. t. - " - egyh.

Gondöd, János m. 1912. iv. 2., röv. koth.

Aratási áhvat : 583 / 1937-38.

Ép : 1938. január 22.

Minősítés: slótálló.

A DEBRECENI M. KIR. TISZA ISTVAN TUDOMÁNYEGYETEM	
JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARA.	
560	1937 / 1938 szám.
Érk: 19	1938 JAN. 1 1. hó n.
Előirat: _____	
drb. melléklet. Utóirat: _____	

Ujjaszabolcs
D. b. 1938 I.
14.

[Handwritten signature]

*Magyar és dékai voltam a szabványos
recept - közigazgatásban. De ez a
minőség...*

Bizálalma kiadatik:

Dr. Klaudiel Vilmos

" Gyulpieteri Kun Béla

professzor matematik.

Debrecen 1938. január 11.-én

*levele, köze van
a jog, állam-
tudományokhoz
De elfogadható
1938. Jan. 18
u. km*

[Handwritten signature]
e. i. prodellón.

A m. k i r . c s e n d ő r s é g k i a l a -
=====

k u l á s a é s f e j l ő d é s e .
=====

Irta:

Wagymajtempi Terenc
jogszigorló.

F o r r á s m u n k á k :

Dr. Márffy Ede: Magyar közigazgatási és pénzügyi-
jog.

Szervezeti és Szolgálati utasítás a m. kir. csend-
őrség számára. /Hivatalos kiadás/.

Dr. Preszly Lóránd: A m. kir. csendőrség törté-
nete 1881-1918.

Csendőrségi Zsebkönyv. /Folyóirat/.

Dr. Preszly Lóránd: A csendőrség uttörői.

Csendőrségi Lapok. /Folyóirat/.

=====

A boldogulás és jólét alapja társadalmi, gazdasági és erkölcsi téren egyaránt az állandó rend és nyugalom. Ahol ez nincs biztosítva, ott az állam legmégmenesebb érdekei forognak veszélyben. Az államnak tehát egyik legfontosabb feladata a társadalom megvédése a felforgatókkal és bűnözőkkel szemben. Ezen feladat szolgálatában áll a magyar királyi csendőrség testülete, mely a közbiztonság fenntartása szükségében találta gyökereit és kezdettől fogva megfelelt és megfelel ma is a hozzáfűzött eredményeknek. Tisztikarának és legénységének fegyelmezettsége önfeláldozó fáradhatatlan munkássága és páratlan kötelesség tudása által megnyerte a nép széles rétegeinek a bizalmát és ezáltal kivívta magának azt

a tekintélyt, mely nehéz szolgálata teljesítéséhez szükséges.

A m.kir. csendőrség a közbiztonsági szolgálat teljesítésére rendelt katonailag szervezett őrtestület. Feladata: működési területén a személy és vagyonbiztonság megóvása, a közbéke és közrend fenntartása, a büntetőtörvények, rendeletek és szabályrendeletek megszegésének, a véletlenségből vagy bármely természetű mulasztásból eredhető szerencsétlenségeknek, veszélyeknek és károknak lehető megakadályozása, a büntetőtörvények, rendeletek és szabályrendeletek ellen vétők kinyomozása és az illetékes hatóságoknak való átadása, illetőleg feljelentése. /Szervezeti és szolgálati utasítás 1 §./.

A csendőrség, mint közbiztonsági szerv, legfelsőbb fokon a m.kir. belügyminiszternek van alárendelve. Működési területe Budapest székesfőváros, a törvényhatósági joggal felruházott

és a rendezett tanácsú városok belső és külső területét kivéve, Magyarország egész területére kiterjed. /Szervezeti és szolgálati utasítás 3 és 4 §./.

A csendőrség élén egy m.kir. altábornagy van, van, aki a »M.Kir. Csendőrség Felügyelője» címet viseli. Hét kerületi parancsnokságra tagozódik. A kerületi parancsnokság, csapatparancsnokság, parancsnoka egy ezredes. Minden kerületi parancsnokság mellett egy katonai ügyészség és egy törzsgazdasági hivatal működik,

Minden csendőrkerület 4-5 »osztályparancsnokság»-ra tagozódik, melynek parancsnoka egy őrnagy vagy alezredes, aki mint osztályparancsnok az egy vagy több vármegye területén működő összes csendőrségi alakulatok előljárója. Minden vármegyei csendőrparancsnokságnál egy-egy vármegyei csendőriskola és egy gazdasági hivatal működik.

Minden közigazgatási járás székhelyén egy-

egy csendőrszárny parancsnokság van, melynek parancsnoka egy csendőrszázados vagy főhadnagy. A járásparancsnokság a csendőrörsök közvetlen előljáró parancsnoksága.

A tulajdonképeni közbiztonsági szolgálatot teljesítő csendőrörsparancsnokságok a nagy és kis községekben vannak elhelyezve és egy vagy több község területére kiterjedő körlettel bírnak. Ezek létszáma 6-25 fő, parancsnokuk altiszt. Ezen kötelékeken kívül vannak a csendőrségnek u. n. központi szervei, melyek a csendőrtisztek és a legénység központi kiképzését és az anyagi szükségletek ellátását szolgálják.

A csendőrség eredete.

A csendőrségnek, mint katonai testületnek a története az állandó hadsereg megszervezéséig nyulik vissza. A száz éves angol-francia háborúban a francia hűbéres, lovagi hadrendszer nem tudta többé régi hivatását betölteni. A haditudományok fejlődése, a harcmodor átalakulása folyóan

tán nehézkessé, megbizhatatlanná, elavulttá vált. Ezért VII.Károly 1429 táján önként jelentkező lovagok, fegyvernökök és toborzott zsoldosokból egy állandó jellegű hadsereget szervezett, mely állandóan és korlátlanul a király rendelkezésére állott. Ezzel VII.Károly megvetette az állandó hadsereg intézményének az alapját és a hadügyek fejlődését új irányba terelte.

Ezt az állandó hadsereget „gens d'armes”-nek, fegyveres embereknek nevezték. Később e hadsereg részei fegyvernemek szerinti tagozódásuk alapján más más nevet kaptak. A forradalom előtt „királyi testőrlovasság” néven szerepelt.

A nagy francia forradalom hadseregeiben a „gens d'armes” csapatok már mint táborigendőrök teljesítették szolgálatot.

1798-ban Napoleon a válogatott katonaságot ezredekbe szervezve, az országban szétosztva részben közbiztonsági szolgálatra, részben táborig

csendőri szolgálatra alkalmazta. Mivel a közbiztonsági szolgálat nem kívánta meg, hogy tisztán lóvasokból álljon ez a csendőrség azt részben gyalogosokból állította össze.

Ez a csendőrség /bár még a hadsereghez tartozott/ volt az őse és mintája az összes más európai államokban felállított csendőrségnek.

Az egységes szervezet, a katonai fegyelem és a katonai erények biztosították a Francia csendőrség eredményes működését, maga a csendőrség pedig ismertté vált egész Európában.

Napoleon császár az általa meghódított területeken /Belgium, Németalföld, Németország észak-nyugati része, Olaszország részei, Karintia, Krajna, Dalmácia, Horvátország a Száváig/ francia mintára szintén megszervezte a csendőrséget. Átvették az intézményt a Napoleontól függő államok is /Németország, Svájc, Olaszország/ Poroszország kivételével. Ezek nagy részében

Napoleon bukása után tovább működött. Különösen Lombardiában tett a csendőrség nagy szolgálato-
kat, hol a brigantaggiok megfékezésére 1805-ben
szervezte meg Napoleon a "gens d'armes" ezredet
Milano székhellyel.

1806-ban Poroszország is állított fel ha-
sonló szervezetet, mely három részre tagolódott.
A belföldi közbiztonsági szolgálat ellátására
szervezték az u.n. "Land Gens d'armerie"-t, a
határőrző és vámszolgálatra a "Grenz-Gens d'ar-
merie"-t és a táborigendészet teendői elvégzé-
sére az "Armee-Gens d'armerie"-t. Ez utóbbi fej-
lődött ki a franciák u.n. "guides" csapatainak
mintájára - a többi államok hadseregében is mű-
ködő "Feld-Gens d'armerie", vagyis a mai táborig-
csendőrség.

I. Napolen császár leverése után, a párisi i
békekötés következtében 1814-ben Lombardia Auszt-
ria birtokába jutott. Ausztria az ott felállított
milánói "gens d'armerie" ezredet eredeti szerve-

tében átvette és mint »k.k. Lombardisches Gens d'armes-Regiment«-et tovább is fenntartotta. Az ezred vezényleti nyelve német lett; szolgálati és igazgatási nyelve azonban 1850-ig az olasz maradt. Az ezred hatásköre Dél-Tirolra is kiterjedt.

Az ezred békében örsökre szétosztva közbiztonsági szolgálatot végzett, de mint a hadsereg egy részét háborúban mint harcoló csapatot vagy tábori csendőrséget alkalmazták. Tisztán olaszokból állott. Öt escadronra, lovasszázadra tagolódott, ezek mindegyike két szárnyra /ala/, minden szárny két szakaszra /squadra/, a szakasz két plotone-ra oszlott. Ez utóbbiak altiszti osztályait az egyes előörsök képezték.

Az ezred legénysége 16 évi tényleges szolgálatra volt kötelezve. Az első három év kiképzéssel telt el. A teljes ezred létszáma 1012 fő volt.

Ez az ezred szolgált mintául a magyar csen-

dőrségnek is. Mivel azonban az osztrák császárság és Magyarország területén a közigazgatás és bíraskodás nem állami, hanem rendi szervezet volt és így egységes állami karhatalmi szerv nem látott szükségesnek, itt 1848-ig nem szerveztek csendőrséget.

A csendőrség kialakulása Magyarországon.

1848 elején több magyar főúr mozgalmat indított a lombardiai "Gens d'armerie" ezredhez hasonló intézmény felállítására érdekében, amit a zavaros közbiztonsági állapotok tettek szükségessé. A kormány pénzügyi nehézségekre hivatkozva nem tette magáévá az eszmét, mire a pozsonyi országgyűlés más-más tagjai 60.000 forintot adtak össze erre a célra. A terv keresztülvitelét azonban a szabadságmozgalmak meghiúsították.

Az 1848-49-iki mozgalmak lezajlása után az egész császárság területén állami közigazgatást és ettől elválasztott bíraskodást állítottak fel.

együttal elhatározta a kormány az egész birodalomra kiterjedő csendőrség felállítását is.

Az osztrák csendőrséget/Gens d'armerie; zsandárság/ Bach belügyminiszter javaslatára 1849 végétől kezdve állították fel az egész birodalomban. A csendőrség szervezésé a lombardiai csendőrség mintájára történt. Ennek tisztjei képezték ki az új tiszteket és legénységet, melyet hadviselt válogatott emberekből szedtek össze. Így fokozatosan 16 ezredet állítottak össze. Ezekből 5. Pesten, 6. Győrött, 7. Nagyváradon, 8. Nagyszébenben, 9. Temesvárott és a 10. Zágrábban állomásozott. és a tisztikarban a magyar elem is jelentékenyen volt képviselve.

A csendőrség Kempen János altábornagy főfelügyelő útján mindenben a hadügyminiszternek volt alávetve, csak szolgálat, teljesítés céljából a belügyminiszternek, de nem közvetlenül.

Az új cs.kir. csendőrség válogatott csapa-

tok jellegével bírt. A legénység nagyobb zsoldot kapott és külön pótlékokat is huztak. Csakis értelmes és jó szellemi tehetséggel bíró embereket vettek fel. A tényleges szolgálati idő 8 évre terjedt. A csendőrség létszáma a szervezés végén 1853 júliusban 18647 fő és 2307 ló. Az 1851-ben feloszlattott Győri ezred helyett Kassán állítottak fel új ezredet.

Az önkényuralom alatt 1852-ben a csendőrséget kivették a belügyminiszter hatásköre alól és külön rendőrminisztériumot állítottak fel Kempen altábornagy vezetésével. Így a csendőrség főleg politikai célokat szolgált. Nemcsak a lakosságot, hanem a hivatalnokokat is figyelte és titkos jelentésekben számolt be tapasztalatairól. Mivel a csendőrök a nagy jutalmak reményében igyekeztek minél több igaz vagy valótlan politikai bűncselekményt kideríteni, könnyen érthető, hogy ez az intézmény igen hamar népszerűtlenné

vált. Magyarországon a hazafiak üldözése miatt a népszerűtlenség mély gyűlöletté vált. Mint az önkényuralom végrehajtó szerve még a szakál és a ruha viseletbe is belenyult.

1854-ben újabb három ezred csendőrséget állítottak fel. Ezek közül kettőt Magyarországon.

Az abszolútizmus bukása után a kormányrajutó szabadelvű elemek a csendőrség uralmának megdöntésére törekedtek. A létszámot leszállították 6000 főre, az ezredek számát 10-re. Ezek közül Magyarországra 5 ezred esett. A csendőrséget katonai és fegyelmi tekintetben ismét a hadügyminiszternek rendelték alá, szolgálati és gazdasági ügyekben pedig a belügyminiszternek. Sok tiszti parancsnokság megszűnt és az őrsök közül általában csak a járási székhelyen levők maradtak meg. Az őrsöket a közigazgatási hatóságok alá rendelték. Az egyenruha is megváltozott. A sisak helyett a vadászkalapot rendszeresítették.

Az így átszervezett csendőrség nem tudta teljesen betölteni feladatát. A csekély létszám, ellentmondó rendeletek miatt keletkezett surlódások és az ujoncok műveletlensége /harmadrészüket nem tudott írni olvasni/, kikkel a régieket pótolták, a csendőrség tekintélyét lerontották. A közbiztonság megingott.

1861-ben a vármegyék vették át a közigazgatást, melyek nem törődve a csendőrséggel, viszsaállították a régi pandur rendszert. A Schmerling féle abszolutizmus alatt ennek következtében felvirágzott hazánkban a zshiványvilág.

Az ország közbiztonsága annyira siralmasá vált, hogy a személy és vagyonbiztonság teljesen illuzorius lett. Az ország különböző részein valóságos fegyveres betyár csapatok és rablóbandák garázdálkodtak, melyek nem ritkán magukkal a megyei rendőrökkel szövetkezve fosztogatták, zsarolták a rettegésben élő lakosságot. Az évszázados erdőrengetegek, a nádasok kitűnő buvó

helyekül szolgáltak. Elősegítette munkájukat a kultúra hiánya. Az alsóbb néposztály, különösen a szabadban élő tanyai, halász és pásztor nép rokonszenvezett a betyárokkal. Sok birtokos orgazdaként szerepelt. A nagybirtokosok is igyekeztek jóba lenni velük s birtokaik szélén csárdákat építettek részükre.

A betyárromantikának külön költészete támadt. Alakjukat legendakör vette körül. Népdalok hősei lettek. Sok előkelő származású, kalandvágyó embernek is megtetszett kóbor életük.

Szegeden a már elviselhetetlen rablóvilág megszüntetésére gróf Ráday Cedeon személyében királyi biztos kiküldése vált szükségessé, ki valószínűleg hajtóvadászatot rendezett a betyárság ellen. Végül is az ország erkölcsi tekintélyének megmentése érdekében katonailag szervezett közbiztonsági intézmény felállítása vált szükségessé. Ez volt a pandurság.

Pandurság több volt

A vármegyék különböző számú u.n.csendbiztosi kerületre voltak felosztva, melyek nek élén csendbiztosok állottak, kiket a főispán nevezett ki. Ezek parancsnoksága alá tartoztak a megyei rendőrök, kiket az alispán vagy szolgabíró fogadott fel. A nép a csendbiztosokat több helyen komisszáriusoknak, a pandurokat pedig persecutoroknak hívta.

A rendőri ügyeket minden vármegye saját belügyének tekintette. Mivel a vármegyék belügyeit függetlenül, csaknem minden felsőbb ellenőrzés nélkül önállóan intézték és ennek következtében ahány vármegye, annyiféle rendőri szervezet és utasítás volt. Elképzelhető a rendszertelenség és ennek következtében a közbiztonság, mely ekkor uralkodott. A pandur intézmény kezdetleges volt, szervezete zavaros, működése eredménytelen, kevéslegénysége fegyelmezetlen, rosszul fizetett és tudatlan, rendszerint dologkerülő emberek sorai-
ból került ki. Ezek aztán tehetetleneknek bizo-

nyultak az elszaporodott futó betyárokkal szemben. A polgárok sok helyen magán jellegű "felelős őrség"-et szerveztek. Ezek aztán ha nem tudták előkeríteni a lopott dolgokat, a szomszéd vármegye területéről loptak helyette másikat. Jellemző, hogy egyik vármegye pandurja nem üldözhetette a bűnözőket a másik vármegye területén.

E kor karakterét általában a megbizhatatlan és veszélyes elemek féktelenkedése és a közerkölcsök romlása jellemzi. Hogy ezeken a siralmas állapotokon változtassanak 1886-ban 10 helyett 15 ezred csendőrséget szerveztek, melyből 7-et Magyarországon helyeztek el. Ez azonban nem segített a dolgokon és az 1867-es kiegyezéskor a császár-királyi csendőrezredek mind feloszlatták Magyarországon a 10. kolozsvári, erdélyi és a 8. zágrábit /Horvát-Szlavon/ kivéve. A közbiztonsági szolgálatot a vármegyék "polgári őrségek"-kel látták el. 1868-ban a két megmaradt ezred új egyenruhát és felszerelést kapott. Ekkor jelent

meg a kakastollas kalap is. 1876 március 27-én kelt királyi kéziratral engedve az általános óhajnak úgy az erdélyi, mint a Horvát csendőrséget 1876 május elsejével kivonva a cs. és kir. közös hadügyminisztérium fennhatósága alól, katonai és fegyelmi tekintetben a m.kir. honvédelmi miniszternek rendelték alá. Az előbbi szolgálati nyelve magyar, az utóbbié a horvát lett. A vadász kalapra a gránát helyett a magyar cimer került. /1876 április 24. 1552/el. számú honvédelmi min. rendelet/. Mostmár tehát volt magyar királyi csendőrség./A »gendarme» helyett ezentúl csendőr lett a nevük./ A szolgálati időt három évre szállították le.

Az átszervezés nagy változásokat eredményezett. A közhangulat örömmel üdvözölte az új csendőrséget, mely Erdélyben és Horvát-Szlavóniában példás buzgósággal igyekezett megfelelni nehéz feladatának. Fátyol borult a sok fájtó és szomorú

emlékre, mely a mult Zsandár intézményéhez fűződött.

A m.kir. erdélyi csendőrség parancsnokává 1876 június hó 26.-án Török Ferenc honvéd őrnagyot nevezték ki. Ő lett később első felügyelője az egész m.kir. csendőrségnek.

A m.kir. csendőrség fejlődése 1914-ig.

A közbiztonsági állapotok rohamos hanyatlása, mely a vármegyék közbiztonsági szervek tökéletlensége következtében már állami jóhírnevünket és erkölcsi tekintélyünket veszélyeztették, Tisza Kálmán akkori belügyminisztert arra indították, hogy a közbiztonság ellátását a csendőrség egységes összefüggő, katonai alapon való átszervezésével oldja meg. A mintát az erdélyi részi m.kir. csendőrség szolgáltatta, mely minden tekintetben megfelelt hivatásának.

1880 november 29-én nyújtotta be Tisza Kálmán 11 §-ból álló törvényjavaslatát a közbizton-

sági szolgálat szervezéséről. A javaslatot a képviselőház 149 szavazattal 137 szavazat ellenében csekély módosítással elfogadta, azt a király 1881 február 14-én szentesítette és az mint 1881 évi III. tc. került be az országos törvénytárba. Ugyanekkor nyert szentesítést Szende Béla honvédelmi miniszternek 1880 november 27-én benyújtott 5 §-ból álló javaslata a csendőrség legénységi állományának kiegészítéséről, melyet mint 1881 évi 2 tc.-et iktattak be az országos törvénytárba.

A szervezés azonnal megkezdődött. Kiadták a szervezeti és szolgálati utasításokat és az öltözködési és felszerelési szabályzatot. Az erdélyi II. számú/ csendőrparancsnokság parancsnoka Török Ferenc ezredes megbízatást kapott a szegedi II. számú csendőrparancsnokság megszervezésére és 1882 január 1-én a II. számú csendőrparancsnokság megkezdte működését. Még ez év folyamán szervezték meg a budapesti III. számú és a Kassai IV. szá-

mú csendőrparancsnokságot is, melyek 1883 január 1-én kezdték meg működésüket. 1884 január 1-én a pozsonyi V.számú és a székesfehérvári VI. számú csendőrparancsnokság kezdte meg működését. Még ebben az évben a csendőrparancsnokság elnevezést csendőrkerületiparancsnokságra változtatták.

A csendőrségre vonatkozó 1882 évi X.tc., mely 1882 évi április hó 15-én nyert szentesítést, a törvényhatósági joggal felruházott városok kül és bel területén teljesítendő közbiztonsági szolgálat ellátása tárgyában intézkedik.

1899 január 1-én nyert befejezést a csendőrségnek az egész ország területére való megszerzése. Ekkor 6 kerületre, 23 szárnyra, 55 szakaszra, 882 örsre oszlott. Létszáma 115 tiszt és 5020 főnyi legénység volt. A szárny parancsnoka százados, a szakaszé alantós tiszt, az örsöké örsvezető vagy örmester volt. Minden kerületnél szerveztek egy tanosztályt is a próbacsendőrök

és altisztek kiképzésére.

A következő években a csendőrség létszáma fokozatosan emelkedett. 1886-ban a csendőrség felügyelője Török Ferenc vezérőrnagy lett. A létszám kiegészítésül a katonaságtól átvett legénységet mindinkább hivatásos legánységgel cserélték fel, emelve ezáltal az intézmény tekintélyét. 1885 és 86-ban még folytak nagy rabló üldözések, különösen a II. és VI. kerület területén, de a rablóvilág lassanként eltűnt.

A 90-es évek elejével nálunk is felütötték fejüket a szociálista mozgalmak, melyek itt agrárszocializmus alakjában jelentkeztek és főleg az Alföldön idéztek elő zavargásokat. E munkás mozgalmak, melyek majdnem egy évtizedig tartottak sok és nehéz munkát adtak a csendőrségnek. 1893 és 1894-ben kolera járvány, 1894 és 95-ben pénzhamisító és tolvajbandák garázdálkodása és az erdélyi oláh nemzetiségű mozgalmak vették erősen igénybe a csendőrséget, úgyhogy csak tetemes

létszámszaporitással tudott hivatásának eleget tenni. 1893-ban 6000, 1895-ben 7000, 1899-ben 8000 főre emelkedett a létszám. 1897-ben nyugalomba vonult Török Ferenc altábornagy a csendőrség első felügyelője.

1898 január 7-én kelt legfelsőbb elhatározással véglegesítették az eddig ideiglenes jelleggel bíró csendőrfelügyelői megbizást és ezzel a felügyelőség különvált a honvédelmi minisztérium csendőrségi ügyosztályától. Ez biztosította a testület katonai szervezetének szervét és a csendőrkerületek egyöntetű igazgatását.

1899 január 1-én lépett életbe az új polgári bünvádi perrendtartás~~sz~~ mely új feladatokat és terheket rótt a csendőrségre és új irányt jelelt fejlődésének is, Nagy mértékben módosult a csendőrség nyomozó eljárása és nagy szervezeti elváltozásokat is vont maga után. Megszüntette a csendőrtiszteknek a nyomozásban való közremű-

ködését /mi eddig fontosabb esetben gyakorlatban volt./ Hogy a nagyobb ügyek nyomozása mégis egy-ségesebb legyen 1903-ban felállították a járás-parancsnokságokat.

Időközben a csendőrség testületének minden rétegére kiható reformintézkedések léptek életbe. Különösen 1901-ben lépett az intézmény a haladás és modern törekvések útjára. A felügyelő intencióinak eredményeképpen, a honvédelmi miniszter indítványára és a belügyminiszter hozzájárulásával egy vegyes bizottságot küldtek ki a csendőrség szolgálatának az egész vonalon mélyreható meg-bírálása és a szükséges változtatások keresztül vitele érdekében. Egyszerűsítették a felszerelést, könnyítették a szolgálat ellátását, amennyiben külön nyári és téli őrzésközpontokat rendszeresítettek. Tetemesen emelték az őrsök létszámát. Leszállították a szolgálati órák számát. Szabályozták a legénység illetékét, főleg a nyugdíjakat. Egy-

szerűsítették az irodai és számviteli teendőket.

1903 évi VII. tc., mely március 11-én nyert szentesítést, megteremtette a VII. számú brassói csendőrkerületi parancsnokságot, mely július 1-én kezdte meg működését.

Az évről évre nagyobb arányokat öltő csendőrségi ügyek lebonyolítására a magyar királyi belügyminisztériumban külön csendőrségi ügyosztályt, mint III/b /csendőrségi/ alosztályt állították fel, mely 1904 december 14-én kezdte meg működését. Az első osztályvezető postupiczi Kostka Pál ezredes lett. Ugyanez évben "Magyar királyi csendőrségi felszerelési anyagraktár"-t létesítettek és két számtanácsosi állást rendszeresítettek.

A csendőr intézmény sikerét bizonyítja, hogy mindinkább szaporodott azoknak a városoknak a száma, melyekben a csendőrség szolgálatának a városok belterületére való kiterjesztését kérték. 1903 és 1906 évek között számos rendezett tanácsú

város, sőt néhány törvényhatósági joggal felruházott város belterületén is a csendőrség vette át a szolgálatot, a szokásos rendőrségi létszámánál jóval kevesebb létszámmal.

Ez évben rendezték a próbacsendőrök kiképzését és szolgálati idejét is, amennyiben 1904 december 9-én kelt legfelsőbb elhatározással a m.királyi és magyar királyi horvát-szlavon csendőrségnél a csendőrtiszti állomány kiegészítéséről szóló 1883 XXXVI. ^{tc.} 2. ~~tc.~~-ában foglalt határozományok érintetlenül hagyása mellett a próbacsendőrök első elméleti kiképzésének időtartamát négyhat hónapban, a próbaszolgalat idejét pedig 1 évben állapították meg.

1906-ban a csendőrlegénységet új lövegyekkel látták el. A Kropaschek rendszerű tárkarabélyok helyett a Manlicher karabélyokat rendszerítették úgy a gyalog, mint a lovascsendőrségnél. Ezt kiegészítette az új rendszerű négybordájú, a közepéig élezett szurony. Kicserélték

a töltnyeket és a szijazatot is. Ez évben a csendőrség létszáma elérte a 9000 főt; 1907-ben pedig 10000 főre emelkedett. 1907 május 1-én állították fel Debrecenben a VIII. csendőrkerületi parancsnokságot és minden kerületnél egy-egy pót-szárnyat szerveztek. Az évben fellépő sztreik-mozgalmak sok helyen erősen igénybe vették a csendőrséget.

Évek óta huzódó égető kérdés megoldását jelentette 1908-ban a tiszti és legénységi illetékek emelése. Visszaállították a legénységi vezénylési pótdíjakat is. Ugyancsak rendezték a csendőrök ~~n~~ősülési engedélyét is, amennyiben nemcsak az altisztek, hanem arra érdemes csendőrök is kaptak nősülési engedélyt. Egységesítették a legénységi kiképzést és tovább képzést. 1909 szeptember 1-én nyílt meg Nagyváradon az országos csendőriiskola "M.Kir. csendőrtovábbképző és Altszⁱti iskola" néven egy ezredes, 8 beosztott tiszt

és 120 hallgatóval. A továbbképző tanfolyam 6 hónapra az ezt követő altiszti tanfolyam pedig 4 hóhagra terjedt. 1909-ben a nős csendőrök részére természetbeli lakást rendszeresítettek, ha ez nem volt lehetséges akkor lakbérváltságot folyósítottak.

Bosznia és Hercegovina annektálása folytán Szerbiával megromlott a jó viszony és ezért a csendőrség közel 1000 főnyi öszpontosítást volt kénytelen végrehajtani a déli határszélen. Ez volt az első eset, hogy a közbiztonsági szolgálatot ilyen irányban igénybe vették. A szerb határszélen eltöltött szolgálatot királyi elhatározás alapján duplán számították be.

1912-ben rendezték az illetékeket. Ez év december 28-án nvertszentesítést a LXV. tc. is, mely az állami alkalmazottak valamint ezek özvegyeinek és árváinak ellátásáról szólt s amely általános örömet és megnyugvást keltett. A tc. 3.

§-a szerint állami alkalmazottnak tekintetik a m.kir. csendőrségnek rangosztályba nem sorolt hadvidijasai és legénységének tagjai. Leszállította a tc. a szolgálati időt 35 évre, mely eddig negyven év volt. Az új rendezés szerint a nyugdíj képesség már öt évnél kezdődött. Megvalósították a lakbér nyugdíját is. Megfelelő gondoskodás történt az özvegyről és árvákról is. Az 1912 évi XXXV. tc. családi pótlékot folyósított a családos csendőrlegénység részére.

A fővárosi munkásmozgalmak, melyeknek lecsendesítése meghaladta a rendőrség erejét szükségessé tették 800 csendőrnek a főváros területén való őszpontosítását. A csendőrség fővárosi szereplése minden tekintetben beváltotta a hozzáfűzött reményeket. Ugyanez az eset történt több vidéki városban is. Kiváló szolgálatokat végzett a csendőrség az országos csapásként fellépő árvizeknél a mentési és védelmi munkálatok körül.

Nagy szerep jutott ez évben a csendőrségnek a határszéleken a határbiztosítás, kémkedések meggátlása, a ki és bevándorlás ellenőrzése és az állatcsempészet megakadályozása terén. Igénybe vették a csendőrséget a Balkán háború alkalmával is. Mindez szükségessé tette a csendőrség létszámának a szaporítását. 1912-ben a rendszerített létszám meghaladta a 11000-et, 1913-ban pedig megközelítette a 12000-t.

A m.kir. csendőrség fejlődése a háború alatt
és a háború után.

Az 1914-ben kitört világháború nehéz szolgálatot rótt a csendőrségre is. A mozgósítás előtti napon a csendőrök százai érkeztek az ország belsejéből a szerb és román határra a határövezet megerősítésére. A mozgósításnál a csendőrség csak megfeszített munkával tudott eleget tenni fokozott kötelességének. Mintegy 800 csendőr azonnal bevonult táborigazgatásra,

akiket a háború folyamán még sokan követtek. Emiatt csökkent a csendőrség létszáma. Sok embert elvont a megszállt ellenséges területekre való kivezénylés is. A magyar csendőrnek Oroszországban, Romániában, Szerbiába, Montenegróban, Albániában, Olaszországban kellett sokszor igen nehéz viszonyok között kötelességét teljesítenie. A magyar csendőr azonban mindig a legnagyobb elismeréssel teljesítette itt is kötelességét. A vele működő osztrák, boszniai és horvát csendőrökkel a jó bajtársi viszonyt mindenkor megtartotta.

Még 1914 októberében a m.kir. csendőrség 40 tisztje és 120 csendőre került az orosz harc-téren harcoló csapatainkhoz szakaszparancsnoki minőségben a tiszthiányok pótlására. Ezek nagyrészt 1916-ban a táboricsendőrséghez osztották be. A háború vége felé a rendszeresített létszámhiány már mintegy 2000 főre rugott. A hiány pótlására az örsöket népfelkelőkkel erősítették meg, akik azonban nem pótolhatták a hiányokat teljes mérték-

ben. Az általános helyzet romlásával a bűnözés is fokozatosan növekedett. Fokozták ezt a jellegzetes háborus bűncselekmények, mint az árdrágítás, lánckereskedelem és a sok tiltó rendelkezés át-hágása. Igen sok munkát adtak a katonai hatóságok is a csendőrségnek. A katonaszökevényeket, be nem vonultakat felfedezni, munkára kihelyezett hadifoglyokat ellenőrizni, szabadságoltakat bevonultatni, felmentés iránti kérvények jogosultságát, bevonultak hozzátartozóinak segélyezésre rászorultságát megállapítani, mind az őrsök feladata volt. Az élelmiszerkészletek és ipari nyersanyagok nyilvántartásba vétele, lefoglalása, forgalmuk szabályozása óriási munkatöbbletet jelentett a csendőrség számára. A háború vége felé ez a munka mindjobban szaporodott. Szaporodott a katonaszökevények és a szökött hadifoglyok száma, akik rengeteg bűncselekményt követtek el és a háború vége felé sok helyen már veszedelmes rablóbandákká alakultak.

A háború utolsó évében a veszedelmes ipari sztreikok is igénybe vették a csendőrséget. Mindezek arra készítetik a bel és honvédelmi kormányzatot, hogy a csendőrség létszámemelését határozza el, amit a miniszter-tanács 1918 augusztus 31-én el is fogadott és felhatalmazást adott arra, hogy az 1918/19 évre összeállított állami költségvetési tervezetbe felvett létszámszaporítás és legénységi illeték emelés 1918 évi október hó 1-vel életbe is lépjen.

Két új kerület felállítását határozták el és pedig a "m.kir.IX. számú csendőrkerületi-parancsnokság" Szombathely és a "m.kir. X.számú csendőr kerületiparancsnokság" Rózsahegy székhellyel. Ezzel egyidejűleg több, mint 60 új szárnyparancsnokság felállítását tervezték. Így a csendőrség rendszeresített létszáma 18000 főre emelkedett volna. Mindezek megvalósítását azonban megakadályozta a forradalom kitörése.

A háború alatt megváltozott a csendőrség ruházata is. A táboricsendőrség csakhamar katonaruhába öltözött és a tollaskalap is eltűnt. 1916-ban az egész esendőrség részére rendszerezítették ideiglenesen a tábori ruházatot. Ebben az évben változott meg a csendőrlegénység rendfokozata és a rendfokozat jelzése is.

A forradalom kitörése megrendítette a csendőrség intézményét is. Az őrsökre beosztott népfelkelők elhagyták szolgálati helyüket. A harctéren levő csendőrök még nem tértek haza. Így a csekély létszámra lepadt őrsök a lázongó és fosztogató tömegekkel szemben nem tudták komoly ellenállást kifejteni. Különösen a fegyveresen hazaömlő katonaság garázdálkodása okozott sok gondot a testületnek. Jellemző a csendőrség népszerűségére, hogy az általános felfordulás dacára a lázongó tömegek nem fordultak a csendőrség ellen, kivéve néhány személyes természetű összeütközést /Szatmárcsekei eset pl./. A nemzetiségi vidékeken

is helyén maradt a csendőrség, bár működését legtöbb esetben kénytelen volt beszüntetni. A közigazgatás és bíróságok helyenkénti megbénulása is hátráltatta működésüket. A csendőrség mindezek dacára rendületlenül helyén maradt és csak a megszálló ellenséges csapatok tudták helyükről kiszorítani. Hozzájárult a bomlasztó folyamathoz az uralomán levő kormány is. A támogatás hiánya és a sokoldalú bomlasztás végül a m. kir. csendőrség kebelében is idézett elő elszomorító jelenségeket, de a testület gyökere egészséges maradt, melyből a vihar elmúltával új, egészséges hajtás fejlődött. A forradalom a csendőrség "magyar királyi csendőrség" elnevezését megszüntette és helyette "magyar csendőrség" nevet kapta a testület.

A román megszállás nem kimélte a csendőrséget sem, mely pedig csak a közbiztonsági szolgálat ellátását akarta biztosítani. Sok csendőrt

meggyilkoltak, a laktanyákat pedig kirabolták.

A közbiztonsági szolgálat megkezdéséről és a csendőrség újjá szervezéséről csak a románok kivonulása után lehetett szó. A háború, a forradalom és a megszállás következtében a csendőrlégénység létszáma 6000 főre apadt le. A közbiztonsági viszonyok az őrsök számának szaporítását és a létszám emelését szükségessé tették. Ezért a honvédelmi miniszter a csendőrséget a Nemzeti Hadsereg állományából vezényelt légénységgel erősítette meg. Így a létszám 17000 főre emelkedett. A szervezet egyelőre a régi maradt és a kerületi parancsnokságok is megtartották eredeti számozásukat. A kolozsvári I. kerületi parancsnokság Jászberényben, a II. Szegeden, a III. Budapesten, a kassai IV. Miskolcon, a pozsonyi V. Kaposváron, a VI. Székesfehérváron, a VIII. Debrecenben, a IX. pedig Szombathelyen kezdte meg működését. Később a Muraköz felszabadulása után a kaposvári kerület Pécsre helyezte át székhelyét.

A csendőrség azonban a tapasztalat szerint ilyen szervezet mellett nem tudott többé a követelményeknek megfelelni, légénységben nem volt hiány, ellenben nagy hiány mutatkozott tisztekben és így az ellenőrzés hézagossá lett. A tiszt hiányt a katonaságtól átvett tisztekkel pótolták. 1921. január 15-én a belügyminiszter a csendőrség létszámát 18084 főben állapította meg, az eddigi járás, szakasz, és szárnyparancsnokságokat pedig megszüntetve helyettük a közigazgatási járások székhelyén tisztijárást, a vármegyék székhelyén pedig vármegyei csendőrparancsnokságokat szervezett. Az addigi altiszti járásparancsnokok a tisztijárást helyettesítő járásparancsnokságokhoz kerültek helyettesi minőségben. Ezzel egyidejűleg a kerületi parancsnokságok számát és számozását is újonnan szabályozták. Így lett I. Budapest, II. Székesfehérvár, III. Szombathely, IV. Kaposvár, /később Pécs/ V. Szeged, VI. Debrecen, VII. Miskolc kerületi parancsnoksági székhely.

1921-ben új egyenruhát kapott a csendőrség melynek legjellegzetesebb darabja a Bocskai sapka volt. Az egyenruha színe tábori csukaszürke maradt.

A "békeszerződés" a csendőrségre vonatkozólag is súlyos rendelkezéseket tartalmazott. Kimondotta, hogy a csendőrség létszáma nem lehet nagyobb mint Csonka Magyarországnak ugyanezen területén 1913-ban volt; nem lehet a honvédelmi miniszternek alárendelve, a légénységnek 6 évi szolgálatra kell magát köteleznie, lőfegyverzete csak puskából állhat.

A békeszerződés következtében jött létre az 1912 évi VII.tc. amely az entente kívánalmainak megfelelő rendelkezéseket tartalmazta. Későbbi tárgyalások folyamán sikerült a csendőrség létszámát 12000 főben /600 tiszt és 11400 légénység/ megállapítani a többi rendelkezés érvényben maradt, anélkül azonban, hogy ez a csendőrség katonai szervezetét érintette volna.

A békeszerződés következtében leszerelt Nemzeti Hadseregbeli légénység hiányát a csendőrség 1922-ben megindult toborzással pótolta és így két éven belül sikerült a tényleges csendőrök létszámát az előirt 12000 főre emelni. Karhatalmi célokra két zászlóaljat kapott a csendőrség. Ezek légénysége közbiztonsági szolgálatot nem teljesítő ujoncokból állott. A két zászlóaljat később »Egyesített csendőriskolák» néven összevonták, 1925-ben pedig ezt is feloszlatták.

1922 július 6-án vette ismét kezdetét az őrsparancsnok képzés Ostffyasszonyfán felállított csendőriskolában, melyet 1924-ben az egri és kecskeméti őrsparancsnok-képző tanfolyamok követtek.

Az elavult csendőrségi utasítások átdolgozására 1924-ben Budapesten állandó csendőrségi tanulmányi bizottságot létesítettek. Ugyanekkor kísérletet tettek a csendőrségnél a kutyák alkalmazásával. Gödöllőn csendőrségi kutya-telep létesült, az őrsöknek idomított kutyákkal való ellá-

tására. A kutya telep 1925-ig működött igen szép eredménnyel. Ekkor részben takarékoság miatt, részben mivel csendőrségi szolgálatban a kutyák alkalmazása nehézkésnek bizonyult, feloszlatták.

Az 1921-ben létesített új szervezet nem bizonyult életképesnek. A tiszti járásparancsnokságok és a vármegyei csendőrparancsnokságok területi átszervezése elkerülhetetlenné vált. Emiatt 1925 december 15-én a csendőrség újabb átszervezése következett be. A kerületi parancsnokságok megmaradtak, az eddigi vármegyei csendőrparancsnokságok osztályparancsnokságokká alakultak át, a tiszti járásparancsnokságok megszűntek, s helyettük /2-3közigazgatási járás területén/ szárnyparancsnokságok létesültek tiszti vezetés alatt. A régi altiszti járásparancsnokságokat "szakaszparancsnokság" elnevezés alatt újra visszaállították.

Módosult a csendőrség iskoláinak szervezete

is. Az 1921-i átszervezés minden vármegyei csendőrparancsnokság számára tartalékszázadot létesített. Ez azonban nem került felállításra mindeütt. Az 1925. évi átszervezéssel a vármegyei csendőrparancsnokságok tartalékszázadai csendőriskolákká alakultak át, előbb az osztályparancsnokság, később a kerületi parancsnokságnak való közvetlen alárendeléssel.

1927-ben a csendőriskolákat tanosztályokba vonták össze úgy, hogy négy-négy gyalog illetve ~~három~~ ^{három} ~~ve~~ ^{ve} lovascsendőriskola alkotott egy tanosztályt. A gyalogtanosztályok később létszámhiány miatt beszüntették működésüket, de elvben ma is fenn állanak.

1926-ban a m.kir.csendőrség is résztvett a berlini közrendészeti kiállításon, hol nagy elismerést vivott ki a nemzetközi szakértők körében.

1927-ben az őrsparancsnok képzés ügye a szombathelyi őrsparancsnokképző iskola felépi-

tésével és megnyitásával végleges megoldást nyert. Az őrsparancsnokok kiképzése 10 hónapos tanfolyamokon történik.

1927 szeptember 1-én lépett életbe a csendőrség ujonnan kiadott Szolgálati Szabítása és Ügyviteli Szabályzata, mely modern, külföldi szabályzatok nyomán készült és hatalmas lépést jelentett a testület haladása és modernizálódása felé.

1930-ban a csendőrség nyomozó szolgálatát is újjá szervezték. Az őrök már nem mutatkoztak megfelelőknek a modern bűnözéssel szemben. A csendőrséget az a veszély fenyegette, hogy nem tartva lépést a korrall, elavult és háttérbe szorul. Egyre szükségesebbé vált a csendőrség kebelén belül olyan alakulat megszervezése, mely feltűnés nélkül polgári ruhában és technikailag korszerűen felszerelve nyújtson segítséget a nyomozásnál. 1930 március 1-én kezdte meg működését Budapesten a nyomozó osztály, Budapesten, Szombathelyen, Sze-

geden és Debrecenben pedig 1-1 nyomozó alosztály, amelyeket 1931-ben a pécsi, 1932-ben pedig a székesfehérvári és miskolci alosztályok felállítása követett. Így korszerűség tekintetében a m.kir. csendőrség Európa csendőrségének hamarosan az élére került.

A nyomozó alakulatokkal egyidejűleg közlekedési csendőrségeket is szervezett a belügyminisztérium. A közlekedési csendőrség járőrei motorkerékpáron teljesítenek szolgálatot és feladatuk a közlekedés »főleg a gépjármű forgalom» rendjének biztosítása.

1933-ban a csendőrség területi beosztása szenvedett nagyobb változást. A honvéd vegyesdandárparancsnokságok területének módosításával a csendőrkerületek területi beosztása is megváltozott a változás azonban a csendőrség szervezetét nem érintette.